

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ

Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler

Ahmet Koyuncu,
Çizgi Kitabevi, Konya:2014, 206 sayfa

Hüseyin ÖZİL*

Bugün hemen hemen her kentin sokaklarında Suriyelileri görmek ya da her gün gazete ve televizyonlarda Suriyelilerle ilgili bir habere rastlamak mümkün. Türkiye'nin Suriye konusunda izlediği dış politika tercihlerine ilişkin tartışmalardan “Ne olacak bu Suriyelilerin durumu?” ifadeleriyle başlayan sohbetlere varıncaya kadar bu mevzu, günlük hayatın rutin konularından biri haline geldi.

Suriye'deki iç savaş sebebiyle ortaya çıkan insanlık dramı, yüz binlerce insanın hayatını yitirmesi ve milyonlarca Suriyelinin yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmasıyla sonuçlandı. Bu süreçte çok sayıda Suriyeli, sığınmak için Türkiye'yi tercih etti. Bu durum Türkiye'nin hukuktan dış politikaya, güvenlikten sağlığa, eğitimden istihdama, ekonomiden kültüre toplumsal yapının tümünde kendini hissettiren yeni olguyu ortaya çıkardı. Bu yeni olgu ve beraberinde getirdiği sorunlar, kendini en çok da kentlerde görünür kıldı.

Dünya, her geçen gün çeşitli nedenlerle yaşadıkları toprakları terk eden insanların sorunları ile yüzleşmeye zorlanmakta. Sorunla yüzleşilirken kullanılan ifade biçimleri değişebilir -mülteci, sığınmacı, göçmen, misafir vb.- lakin sorun aynı. Baskı ve cana yöneltilen tehdit sonucu gösterilen hayata tutunma savaşı. Bu savaş, bir yandan yaşadığı hayatı geride bırakarak yeni bir hayat kuranları içeriyorken diğer yandan misafiri kabul eden toprakların düzen ve refah istekleri ile insani duygularının çarpışmasını içeriyor. Nitekim ülkesini terk eden kimselerin kendi düzenlerini bırakıp meçhul bir yola koyulmaya istekli olmayacağına aşikâr olmasına karşın, gelen kişiyi kabul eden topraklardaki insanların da bu durumdan kaynaklanan olumsuzluklara karşı bir tahammül sınırının olduğu da ortadadır. Hal böyle iken 2015 yılında yayınlanan “BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Küresel Eğilimler Raporu”na göre 2014 yılı sonunda yaklaşık 60 milyon

* Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, huseyin-ozil@hotmail.com

insanın yerinden edildiği ve evlerini terk etmeye zorlandığı belirtilmektedir¹. Topraklarını terk eden insanların uğrak noktaları ise diğer ülkelerdir. Doğal olarak Türkiye de bu uğrak noktalar arasında yer almaktadır. Ayrıca sınırlarına yakın bölgelerde yaşanan sorunlar nedeniyle yerlerini terk ederek Türkiye'ye gelen misafirler her geçen gün artmaktadır. Son yıllarda bu misafirlerin büyük kısmını ise Suriyeliler oluşturmaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre çalışmanın yapıldığı 2014 yılı sonu itibariyle Suriye, dünyadaki en büyük ülke içerisinde yerinden edilmiş kişi (7.6 milyon) ve mülteci (2014 sonunda 3.88 milyon) kaynağı ülke haline gelmiştir². Birleşmiş Milletlerin sürekli güncellediği veriler dikkate alındığında 4 Temmuz 2016 tarihi itibariyle kayıt altına alınan Suriyeli mülteci sayısı beş milyona yaklaşmıştır³. Zorunlu olarak göç eden insanların kaçtıkları yerler Suriye'ye coğrafi sınırı olan Irak, Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi ülkeler olmaktadır. Bu ülkeler arasında ise büyük yükü Türkiye ve Lübnan çekmektedir. Türkiye, Birleşmiş Milletler kaynaklarına göre üç milyona yakın Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Hal böyle olunca göç edenler ile misafir edenlerin hikâyesi önem kazanmaktadır.

Suriye'de Mart 2011'de rejim karşıtı gösterilerin akabinde başlayan iç savaş neticesinde buldukları bölgeleri terk ederek Türkiye'ye sığınan insanların öyküsünü anlatan Ahmet Koyuncu⁴, "Kentin Yeni Misafirleri" adlı kitabıyla ülkelerin misafir sorununa Konya ölçeğinde yaklaşmaktadır. Kent ve göç sosyolojisi alanında çalışmaları bulunan yazar meseleye dair yaptığı mülakatlarla misafirlerin sorunlarını, ihtiyaçlarını ve hayata dair beklentilerini ortaya koyma amacı taşırken Konya halkının da konuya dair tutum ve davranışlarına yer vermektedir. Nitekim bu amaçla çalışma, 2014 Şubat ve Mart aylarında 62 Suriyeli aile ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlar ve Konyada yaşayan 1330 kişilik örneklem üzerine uygulanan anketin neticesinde oluşturulmuştur. Türkiye'nin karşılaştığı yeni bir olgu olarak -Konya özelinden hareketle- kamp dışında yaşayan Suriyeli misafirlerin ülkemize geliş serüveni, mevcut yaşam koşulları, pratikte karşılaştıkları sorunlar, temel ihtiyaçları, beklentileri ve geri dönüşe ilişkin görüşleri ile halkın bu konuda uygulanan politikalara ve Suriyeli misafirlere ilişkin kanaatlerini içeren bu çalışma, ülkemizdeki Suriyelilere ilişkin saha çalışmasına dayalı ilk kitap olma özelliği çalışmaktadır.

Kitap, 2014 yılında basılmasına karşın Suriye sorununun çözümü için halen geçerli bir perspektif sunmakta. Bunun yanı sıra dünyanın mülteci meselesi için eskimeyecek tespitler barındırmaktadır. Diğer bir açıdan ise rakamlarla ifade edilen soruna yer verdiği hikâyelerle

- 1 Detaylı bilgiler için bk. "UNHCR Küresel Eğilimler Raporu, Basın Açıklaması", <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?content=640>, (Erişim Tarihi: 23.05.2016)
- 2 Detaylar için bk. <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?content=640> (Erişim Tarihi:23.05.2016).
- 3 Detaylar için bk. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (Erişim Tarihi:05.07.2016).
- 4 Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde doçent doktor olarak görev yapan Ahmet Koyuncu, 2002-2010 yılları arasında Konya Büyükşehir Belediyesi'nde sırasıyla Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı, Sosyal Araştırmalar Merkezi Müdürlüğü ve Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı'nda organizasyonlar müdürü olarak görev yapmıştır. "Konyada Komşuluk İlişkileri" başlıklı tezi ile yüksek lisansını, "1980'den sonra Kente Göç Edenlerin Tutunma Yolları" başlıklı tezi ile de doktorasını tamamlayan Ahmet Koyuncu'nun kent ve göç sosyolojisi alanında çalışmaları bulunmaktadır.

derinlik kazandıran yazar, sorunun rakamlardan ve maliyet analizinden öte anlamlarının da olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Suriyeli mülteciler konusunda Türkiye’de yapılan çalışmaların çoğu kamp merkezli olmasına karşın, kentlerde yaşayanlara çok ilgi gösterilmemesi nedeniyle de bu araştırmanın mülteci meselesini anlamada önemli bir katkısı olduğunu belirtmek gerekir.

Kitap üç ana bölümden oluşmaktadır. Bu minvalde birinci bölüm “Arap Baharı ve Türkiye Suriye İlişkileri”, ikinci bölüm “Yeni Bir Yaşam, Yeni Umutlar ve Konya’daki Misafirler” ve üçüncü bölüm “Konya Halkının Suriyeli Misafirlere İlişkin Kanaatleri” olarak adlandırılmıştır. Bölüm başlıklarından da anlaşılabilceği gibi yazar öncelikli olarak okuyucuya sorunun gelişiminde kronolojik bir perspektif kazandırmayı amaçlamıştır. İkinci bölümde ise yeni bir yaşam kurmanın getirdiği zorluklara değinilmiştir. Son bölümde de 2014 Mayıs ayında Konya halkına uygulanan anketlerin değerlendirilmesi sonucu ulaşılan misafirlere ilişkin kanaatlere yer verilmiştir.

“Kentin Yeni Misafirleri”, inceleme noktasını şehirlerde yaşayan Suriyeliler olarak belirlemesine rağmen sorunun başlangıcı ile gelişimini ve kamplarda yaşan insanların durumunu vererek işe başlar. Bu minvalde Arap Baharı neticesinde yaşanan olaylar ve Türkiye ile Suriye ilişkilerinin ana hatlarının verilmesinin akabinde bir soruya cevap arar yazar: “Türkiye’deki Suriyelilerin hukuki durumu nedir?” Her ne kadar sorun, yerlerini terk eden insanların sorunu olarak ifade edilebilirse de ülkelerin bu sorunu yaşayanlara verdikleri adlandırma önem taşımaktadır. Çünkü bu adlandırma insanların hangi hakka sahip olup olmadığını belirlemede kullanılmaktadır.

BM Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi’nin 14. maddesinde “Herkes zulüm karşısında başka memleketlerden mülteci olarak kabulü talep etmek ve memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir⁵” ifadesi kullanılsa ve buna benzer pek çok antlaşmaya imza atılsa da ülkelerin yaptıkları tanımlama görülecek muamele açısından önemlidir. Yapılan tanımlamalarda ise başka adlandırmalarla karşılaşılabileceği kabul edilmekle birlikte mülteci⁶, göçmen⁷,

5 Detaylar için bk. http://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html (Erişim Tarihi: 24.05.2016).

6 Mülteci kavramı, “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışından bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönmek istemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs.” olarak tanımlandığı kitapta belirtilmiştir. Mülteci bulunduğu ülkede mülkiyet edinme, çalışma, iş yeri açma gibi pek çok hakka sahip olması dolayısı ile önemli imkânlarla sahiptir. Lakin Türkiye antlaşmalara imza atarken tanımlamaya coğrafi şerh koymuştur. Bu şerhe göre Avrupa bölgesi dışındaki insanların mülteci sınıfına girme imkânları yoktur.

7 Göçmen bulunduğu bölgenin ekonomik ve sosyal koşulları nedeniyle başka bir ülkeye yasal veya yasal olmayan yollarla giden kişidir. Mülteci ile göçmen arasındaki en büyük fark birincisinde zorunluluk hali varken ikincisinde daha iyi bir hayat arayışı vardır.

sığınmacı⁸ ve misafir\geçici koruma⁹ kavramları öne çıkmaktadır. Türkiye'deki Suriyeliler ise genel olarak çıkarılan "Geçici Koruma Kanunu" ile misafir konumunda bulunmaktadırlar. Bu kanun çerçevesinde Türkiye sınırları içerisinde bulunan yabancıları kamplarda ve kentlerde yaşayan misafirler olarak tasnif eden yazar, ülke genelinde yapılan araştırmalar neticesinde Suriyeli misafirlerin koşullarına, sorunlarına ve beklentilerine değindikten sonra ikinci bölümde konuya Konya özelinden yaklaşmaktadır.

Suriyeli misafirlerin Türkiye'ye geliş nedenlerinin tamamına yakınına doğal olarak ülkede yaşanan olaylar oluşturmaktadır. Ancak Konya'nın neden tercih edildiğine bakıldığında dikkat çekici hususlar kendini göstermektedir. Öncelikli olarak Konya'ya gelenlerin büyük kısmı kamplara uğramadan direk bu şehre gelmişlerdir. Bu davranışta etkili olan husus ise şehrin uluslararası tanınırlığının Ankara, İstanbul, İzmir gibi kentlere nazaran az oluşu ve bu nedenle şehre gelenlerin ya önceden bir şekilde Konya ile bir temaslarının olması ya da Konya'da bulunan yakınlarının anlattıklarına güvenerek bu şehre gelmeleridir. Kentin tercihinde etkili olan diğer hususlar ise yazara göre "Konya halkının dindar, yardımsever ve misafirperver olduğu; güvenlik, huzur, iş, sağlık, eğitim, ulaşım gibi imkânların oldukça iyi olduğu" yönündeki bilgilerin Suriyeliler arasında bilinmesidir (s. 72). Misafirler kente gelişleri ile birlikte kendilerini bir dil sorununun ortasında bulmaktadırlar. Yaşadıkları dil sorunu ile birlikte kalacak yer, aş ve iş sorunu halledilmesi gereken meseleleri oluşturmaktadır. Bu meselelerde misafirlerin Konya'ya -Türkiye'ye- ne şekilde giriş yaptıkları -yasal\yasal olmayan yollar- önem teşkil etmektedir. Çünkü statü hayatın her aşamasında misafirlerin imkânlarını etkilemektedir. Keza sırf bu nedenle misafirler suistimallerle karşılaşmaktadır. Burada misafirlerin bir hayatı zorunlu olarak terk ettiklerinden yeni hayatlarında çoğu insanın doğumla sahip olduğu imkânlardan yoksun durumda olmaları ise gözden kaçırılmamalıdır.

Temmuz 2014 tarihinde Konya ilinde 45 bin olduğu tahmin edilen -yasa dışı yollar nedeniyle net sayı bilinmemekte- Suriyeli misafirlerin Konya'daki yaşamlarının şüphesiz bütün boyutları ile incelenmesi önem arz etmektedir; yazar bu incelemeyi kitabında ayrıntılı bir şekilde yapmaktadır. Lakin tüm bu boyutlardan ziyade dikkat çeken birkaç hususa değinmek gerekirse, öncelikli olarak barınma ve güvenlik sorunu misafirlerce yaşanan ilk kaygıdır. Zira memleketlerini terk ediş sebepleri güvenlidir. Güvenlik sağlandıktan sonra ise değişen sırada iş, eğitim, sağlık, ulaşım, haber alma gibi ihtiyaçlar ve imkânlar gelmektedir. Konya'da bulunan misafirlerin diğer yerlerde bulunan kişilere nazaran hayatlarından memnun olmaları ise yazarın yaptığı mülakatlarda konuşmacılarca defaten dile getirilen bir husustur. "Medyada Suriyeliler Hakkında

8 "Irkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı." olarak tanımlayabiliriz sığınmacıyı. Diğer bir ifade ile sığınmacı mülteci tanımına uyan ancak Türkiye'nin mülteci tanımına koyduğu şerh nedeniyle Avrupa dışından gelip üçüncü bir ülkeye geçmek isteyen kişidir.

9 Ülkesinden zorunlu olarak ayırmak durumunda kalmış ve koruma bulmak umuduyla acil bir şekilde Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisine gelen kişilere Geçici Koruma Kanunu çerçevesinde barınma imkânı verilebilmektedir. Burada asıl önemli nokta bu kişilerin geldikleri bölgedeki olağanüstü şartlar geçtiğinde geldikleri bölgeye dönmelerinin beklenmesidir.

Çıkan Haberlerle İlgili Kanaatler” ise kitabın ilgi çekici bölümlerinden sadece bir tanesidir. Suriyelilerin kötü olaylarla anılmaktan rahatsızlık duydukları, bu bölümde yapılan konuşmalarda ortaya çıkmaktadır. Bu tespite ek olarak Suriyelilerden kaynaklı yaşanan bazı olumsuz olayların münferit şekilde algılanması gerektiği kanaati Suriyeli misafirler tarafından ortaya konulurken, olaylar nedeniyle tüm Suriyelilere karşı oluşan güvensizlikten dolayı da üzüntülü oldukları mülakatlarda ortaya çıkmaktadır. “Memlekete Dönme İsteği” adlı bölüm ise misafirlerin geleceğe yönelik düşüncelerini ortaya koymaktadır. Bu bakımdan misafirlerin %60’ı savaş sona erse bile geri dönmeyi düşünmediklerini belirtmişlerdir. Bu oran, savaş sonu Esad’ın hâlâ başta olması durumunda %90’a çıkmaktadır (s. 114). Memleketlerine dönmek isteyen Suriyelilerin başında ise kente ayak uydurmakta zorlanan kesimler ağırlandı. Suriyelilerin ülkeye gelişleri ve ülkede içinde buldukları koşullara değindikten sonra yazar, misafir edenlerin yani Konyalıların mevcut duruma bakışlarına üçüncü bölümde değinmektedir.

Cumhuriyet tarihi boyunca büyük oranlarda dışarıdan göçlere maruz kalmayan Konya halkı, gerek kültür gerek dil olarak tanımadığı misafirlerine doğal olarak en azından temkinli yaklaşmaktadır. Ancak burada yazar Konya’nın, ülkenin büyük şehirleri arasındaki en fazla muhafazakâr insana sahip kimliği ile Suriye olaylarına nevi şahsına münhasır tepkiler verdiğini de belirtmektedir. Bu bakımdan Konya halkının mevcut durumun kontrolsüzlüğünden rahatsız oldukları, bunun dışında misafirlerin çeşitli tedbirlerle ülkede kalabilecekleri yönündeki görüşleri çalışmanın ortaya koyduğu bir husustur. Ayrıca Konya halkı ile misafirlerin kültürel farklılıkların yanlış anlaşılmalara neden olması da kitabın ortaya koyduğu tespitlerdendir (s. 135). Bu bakımdan Suriyeliler için önemli olan kişisel bakım ile Konyalılar için öncelikli olan yaşam şartları, ilişkide kayda değer bir gerilim oluşturmaktadır. Bu gerilime ve misafirlere yönelik olumsuz algıların giderek artmasına karşın ortaya çıkan önemli bir durum ise yapılan yardımların devam etme eğilimidir. Ayrıca yazarın ortaya koyduğu tespitler neticesinde kitap, ilgililere mevcut durumun nasıl daha sağlıklı yönetilebileceği hususunda önerileri de barındırmaktadır. Bu minvalde misafirlerin hepsini aynı kefeye koymadan lakin içlerinde de kent hayatına uyum sağlayamayan ve özellikle suça bulaşanlara gerekli müeyyidelerin uygulanması iyi niyetli ilişkiler için giderek bir zorunluluk haline almaktadır. Diğer yandan Suriyeli misafirlerin gelmesi ile başlayan ve gerçekçi temellere dayanmayan olumsuz algılara medyada özellikle yer verilmesinin önüne geçilmesi önem arz etmektedir.

“Sonuç ve Değerlendirme” adlı son kısımda ise yazar kent hayatını aşan bir bakış açısıyla Suriyeli misafirler konusunda işlevsel tespitler ortaya koymaktadır. Böylelikle kitap meseleyi sistematik bir şekilde ele almaktadır. Suriye’den göç edenler ile göç edilen yerdeki insanların mevcut durumdan nasıl etkilendiklerini ortaya koyma amacı taşıyan çalışma meseleye dair iki tarafın da bakış açılarına yer vermektedir. Kamplarda yaşayan insanlara yoğunlaşan çalışmaların aksine meselenin kent hayatına yönelik etkilerinin de olduğunun ortaya konulmasıyla çalışmanın, Türkiye özelinde mülteci meselesini anlamaya derinlik kazandırmakta olduğu söylenebilir.

